

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Голубенка Владислава Ігоровича на тему: «**Формування механізмів екологізації аграрного виробництва**», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами.

Трансформація аграрного сектору України відбувається в умовах поєднання економічних, соціальних та екологічних викликів, що зумовлює потребу переорієнтації виробничих процесів на моделі, здатні забезпечити стійкий розвиток. Нагромадження соціально-економічних проблем сільських територій, деградація ґрунтового покриву, виснаження природних ресурсів свідчать про необхідність глибокого оновлення систем землеробства на засадах раціонального природокористування. У цьому контексті екологізація аграрного виробництва розглядається як стратегічний напрям, що сприяє відтворенню родючості ґрунтів, підвищенню екологічної безпеки, нарощенню обсягів якісної продукції та створює передумови для соціально-економічного відновлення сільських територій.

Паралельно із цими тенденціями формується стійкий споживчий запит на екологічно чисті та органічні продукти, що посилює потребу у впровадженні екологічно орієнтованих технологій та стимулює розвиток відповідного ринку. Проте теоретичні та методичні засади екологізації аграрного виробництва в Україні ще не набули завершеної форми, адже недостатньо опрацьованими залишаються механізми переходу підприємств до екологічних моделей господарювання, а також інструменти, що забезпечують їх практичну реалізацію. Відтак дослідження питань формування механізмів екологізації набуває особливої значущості для удосконалення державної політики у сфері агровиробництва та зміцнення конкурентоспроможності аграрного сектору в довгостроковій перспективі.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету за темою «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522), у межах якої систематизовано й удосконалено наукові положення та сформовано практичні рекомендації для різних рівнів управління аграрним сектором щодо екологізації виробничих процесів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення дисертаційної роботи повністю охоплює ключові аспекти заявленої теми. Наукові результати, отримані Голубенком В.І., підтверджуються численними публікаціями як вітчизняних, так і зарубіжних авторів за аналогічними напрямками досліджень. Викладені автором висновки

та рекомендації відзначаються високим рівнем обґрунтованості. Особливою перевагою роботи є її практична спрямованість і можливість застосування результатів у реальній діяльності аграрного виробництва. Загалом зміст дисертації відзначається концептуальною завершеністю, високим рівнем теоретичного узагальнення та практичною значущістю сформульованих рекомендацій, що свідчить про достовірність і наукову вагомість отриманих висновків.

Наукові положення дисертаційної роботи полягають у комплексному розвитку теоретико-методичних, організаційно-економічних та прикладних аспектів дослідження, що відображено у семи логічно структурованих положеннях новизни, які узагальнюють результати авторського наукового пошуку. Зокрема:

удосконалено:

– понятійно-термінологічний апарат у частині тлумачення сутності поняття «екологізація аграрного виробництва» як комплексного, багаторівневого та керованого процесу трансформації сільськогосподарського виробництва на засадах раціонального природокористування, ресурсозбереження та впровадження інноваційних екологоорієнтованих технологій, що забезпечує відтворення природно-ресурсного потенціалу, підвищення еколого-економічної ефективності та формування конкурентоспроможної, екологічно безпечної продукції відповідно до принципів сталого розвитку (п. 1.1);

– організаційно-економічний механізм державного управління розвитком аграрного сектору, орієнтованого на екологізацію аграрного виробництва, шляхом включення соціального блоку інструментів, що розширює інструментарій державного впливу та забезпечує триєдиний підхід до екологічних трансформацій через організаційні, економічні та соціальні важелі, дозволяючи підвищити ефективність реалізації екологічної політики держави через залучення людського капіталу, формування екологічно відповідальної поведінки товаровиробників та гармонізацію економічних інтересів із природоохоронними цілями (п. 2.3);

– модель інституційного забезпечення екологізації аграрного виробництва, що, на відміну від існуючих, інтегрує чотири функціональні блоки інститутів (нормативно-правові, економічні, соціально-культурні, організаційно-управлінські) та базується на принципах системності, сталості, відповідальності, інноваційності й партнерства, які через механізми регулювання, стимулювання, освіти та контролю забезпечують цілісність екологічних трансформацій в аграрному секторі та створюють підґрунтя для збалансованого поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів, що сприятиме формуванню екологічно орієнтованої поведінки товаровиробників та становленню системи сталого сільського господарства в Україні (п. 3.1);

набули подальшого розвитку:

– система принципів екологізації аграрного виробництва через доповнення принципами інтегрованого управління родючістю ґрунтів та

превентивності, що на відміну від існуючих підходів забезпечує комплексне поєднання превентивних, відновлювальних та технологічних аспектів екологобезпечного господарювання і дозволяє управляти процесом екологізації з метою збалансування продуктивності агроєкосистем та їх екологічної стійкості в довгостроковій перспективі (п. 1.1);

– концептуальне обґрунтування моделі формування стратегії екологізації аграрного виробництва через розширення та уточнення системи структурних напрямів її реалізації, що, на відміну від існуючих підходів, розглядає стратегію як багатовимірну систему, яка інтегрує нормативно-правовий, організаційно-управлінський, фінансово-економічний, виробничо-технологічний та соціально-освітній аспекти, сприяючи комплексній трансформації аграрного сектору в напрямі сталого розвитку через відповідні механізми (п. 3.2);

– методичний підхід до визначення стратегічних напрямів формування механізмів екологізації аграрного виробництва із застосуванням SWOT-аналізу через трансформацію виявлених сильних і слабких сторін, можливостей та загроз у систему п'яти взаємопов'язаних стратегічних завдань (інституційне забезпечення, фінансова підтримка, технологічна модернізація, розвиток людського капіталу, інфраструктурний розвиток), що, на відміну від існуючих підходів, забезпечує комплексне охоплення всіх аспектів екологічної трансформації аграрного сектору – від правового регулювання до створення ринкової інфраструктури – і дозволяє узгодити інтереси держави, бізнесу та суспільства у процесі переходу до сталого органічного виробництва (п. 2.2; п. 3.2);

– організаційно-економічні заходи підвищення ефективності функціонування підприємств-виробників органічної продукції на основі кластерної моделі організації аграрного бізнесу через формування мережі регіональних органічних кластерів, які сприятимуть інтеграції виробників, наукових установ, органів влади та споживачів у межах спільних екологічних цілей (п. 3.3).

3. Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження.

Практичне цінність дисертаційного дослідження полягає у розробленні та впровадженні теоретико-методичних і прикладних рекомендацій, спрямованих на формування ефективних механізмів екологізації аграрного виробництва. Результати дослідження були розглянуті Управлінням економічного розвитку та інвестицій Подільської міської ради Подільського району Одеської області, де підтверджено практичну значущість запропонованої моделі інституційного забезпечення екологізації та доцільність використання методики SWOT-аналізу для визначення стратегічних напрямів розвитку системи екологізації аграрного виробництва. Рекомендації щодо організаційно-економічних заходів підвищення ефективності діяльності виробників органічної продукції враховані при підготовці пропозицій для суб'єктів господарювання аграрного сектору,

зокрема під час обґрунтування перспектив створення мережі регіональних органічних кластерів, спрямованих на інтеграцію виробників, наукових установ, органів влади та споживачів у межах спільних екологічних цілей (довідка № 4592 від 12.11.2025).

ТОВ «ІСКРА-ЮГ» Подільського району Одеської області адаптовано ключові результати дисертаційного дослідження до практичних умов через впровадження алгоритму формування організаційно-економічного механізму екологізації, систему моніторингу природних ресурсів, вдосконалення стратегічного планування на засадах сталого розвитку та заходи з формування іміджу екологічно відповідального виробника. Застосування авторської індикативної моделі оцінки рівня екологізації дозволило підприємству оптимізувати витрати на добрива й паливо на 7 %, підвищити ефективність поводження з відходами та врахувати рекомендації у плані переходу до енергоефективних технологій вирощування зернових культур, які включені до оновленої екологічної політики підприємства (довідка № 48 від 23.06.2025).

Окремі результати впроваджено в навчальний процес Уманського національного університету садівництва під час викладання дисциплін «Економіка аграрного бізнесу», «Державне регулювання економіки», «Еколого-економічна діяльність аграрних підприємств» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету економіки і підприємництва (довідка № 2394/01-10 від 12.11.2025)

4. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 15 наукових працях, серед яких 5 публікацій розкривають ключові наукові положення дисертації, у тому числі один одноосібний розділ у колективній закордонній монографії та 4 статті у фахових виданнях України (з них 3 одноосібні). Апробацію результатів дослідження підтверджують 10 одноосібних публікацій у збірниках тез міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

5. Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертаційна робота є самостійною та оригінальною науковою працею, у якій сформульовані положення, висновки та рекомендації отримані автором особисто. Перевірка тексту дослідження і наукових статей, що містять його ключові результати, не виявила фактів академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації чи інших порушень етичних норм. Усі формули, статистичні матеріали, нормативно-правові акти та інформаційні джерела наведені зі збереженням вимог до коректного бібліографічного оформлення. Представлена наукова робота повністю відповідає стандартам академічної доброчесності, а її зміст відзначається науковою самостійністю, достовірністю та добросовістю виконання.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Попри високий теоретико-прикладний рівень підготовки дисертації Голубенка В.І., поряд із позитивною оцінкою роботи слід звернути увагу на окремі дискусійні положення та зауваження:

1. В дисертаційній роботі доцільно було б глибше розглянути питання мотивації агровиробників до впровадження екологічних практик. Зокрема, варто проаналізувати бар'єри, які стримують екологізацію: низький рівень доступу до фінансування, відсутність економічних стимулів, недостатність страхових механізмів, ризики зниження короткострокової прибутковості тощо. Включення аналізу поведінкових чинників і бар'єрів дозволило б надати більш збалансовану оцінку практичних можливостей реалізації запропонованих механізмів екологізації аграрного виробництва.

2. У дисертації недостатньо висвітлено соціальний блок організаційно-економічного механізму державного управління розвитком аграрного сектору, орієнтованого на екологізацію (п. 2.3). Хоча у науковій роботі підкреслено значення соціальних інструментів (залучення людського капіталу, формування екологічної поведінки товаровиробників, забезпечення прозорості та громадського контролю тощо), проте їх практичне застосування потребує подальшого дослідження. Це частково обмежує оцінку ефективності комплексного підходу, що поєднує організаційні, економічні та соціальні заходи для переходу агропідприємств до екологоорієнтованого виробництва.

3. В аналітичній частині дисертаційної роботи доцільним було б приділити більше уваги оцінці ефективності міжнародних практик екологізації (наприклад, досвід країн ЄС, Канади, США, Ізраїлю) та можливості їх імплементації в українських умовах. Таке порівняння дозволило б окреслити найбільш реалістичні та адаптивні механізми екологізації аграрного виробництва для вітчизняних підприємств.

4. Хоча у дисертації окреслено загальні напрями державного впливу, проте потребують конкретизації такі питання, як механізми доступу до фінансових ресурсів, що спрямовані на екологізацію виробництва, можливості використання екологічних податкових пільг, критерії відбору проєктів для державної підтримки. Крім того, у дослідженні недостатньо розкрито дані щодо обсягів державного фінансування, спрямованого на підтримку екологічних проєктів, а також кількісних оцінок підприємств, які отримали екологічні гранти, компенсаційні виплати чи інші форми сприяння з боку Державного фонду охорони навколишнього природного середовища із зазначенням результативності використання цих ресурсів.

5. Незначна увага до цифровізації інституційного середовища є певним недоліком роботи, оскільки цифрові технології забезпечують ефективність управління екологічними процесами в аграрному секторі. Системи електронного екологічного аудиту, дистанційний моніторинг земель і водних ресурсів, супутниковий контроль та електронні реєстри сертифікованих виробників підвищують прозорість і оперативність управлінських рішень. Відсутність аналізу інтеграції цифрових інструментів обмежує практичну цінність моделі інституційного забезпечення екологізації аграрного

виробництва (п. 3.1) та не враховує бар'єри впровадження – низьку технічну готовність підприємств, дефіцит фахівців і потребу у фінансуванні, що може зменшувати ефект інституційних заходів.

6. Розробка органічного кластеру опирається на опис основних структурних елементів (п. 3.3), але потребує ширшого аналізу економічних вигод для учасників. Було б доцільно представити моделі розподілу вигод і витрат, механізми спільного інвестування, інструменти управління ризиками та механізми координації в межах органічного кластера, що забезпечило б більш практичний характер розробленого підходу.

Разом з тим, висловлені дискусійні положення не впливають на позитивне враження від роботи та не знижують наукову та практичну значимість дослідження.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Голубенка В.І. повністю відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Її зміст, мета, завдання, наукові положення, висновки та отримана новизна узгоджується з паспортом спеціальності 051 Економіка та охоплює проблематику галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Дисертація виконана автором самостійно і містить обґрунтовані теоретико-методологічні результати та практичні розробки щодо напрямів розвитку механізмів екологізації аграрного виробництва. Текст роботи викладено у науковому стилі та відзначається логічністю і послідовністю. Оформлення дисертації повністю відповідає вимогам наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» № 40 від 12.01.2017 (зі змінами).

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Голубенка В.І. на тему «Формування механізмів екологізації аграрного виробництва» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на правах рукопису, у якій усі результати, положення та висновки, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. Зміст дослідження повністю відповідає визначеній меті та поставленим науковим завданням, які вирішено комплексно й у повному обсязі. Робота містить науково обґрунтовані результати виокремлені в межах теми наукової роботи, що характеризуються новизною, теоретичною ґрунтовністю та важливою практичною значущістю для галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Наукові положення, висновки та рекомендації є аргументованими, логічно послідовними та апробованими на науково-практичних конференціях. У наукових публікаціях автора всебічно відображено ключові результати дисертаційного дослідження, що підтверджує його системність та завершеність. За своїм змістом, науковим рівнем та прикладною спрямованістю дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 051 «Економіка», а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, № 44 від 12.01.2022 (зі змінами).

З огляду на відповідність роботи змістовим, методологічним і процедурним вимогам, Голубенко В.І. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва
і маркетингу Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького

Наталія БУТКО